

ט ב ת
תשנ"ד
דצמבר
1993

כיוונים

הגלות היא המחלה

ישראל אלדד

כתב-עת לציונות וללידה

5

הגלות היא המחלה

ישראל אלדד

כאשר סיפרתי לרב אריה לויין זצ"ל, רב האסירים, שהבן שלי הולך ללמוד רפואה, הוא אמר: "זה דבר חשוב. התלמוד אומר: 'הטוב שברופאים לגיהנום'. אתה יודע למה?" נדהמתי מהשאלה, ושאלתי לתשובה: "כי שם צריכים אותו", הוא השיב.

בדרך זו יש לשלוח את הציונות לגיהנום, כיוון שבגיהנום הזה צריכים את הציונות. הבעיה היא למה צריכים אותה. יש מלה אחת, שלא הוזכרה עד כה בדיונים על האנטישמיות והציונות: המלה גלות. נעלמה הגלות; אפילו המושג נעלם. במקום זה יש תפוצות. אפילו מנהיגים ציוניים ידועים הפסיקו לדבר על המושג הזה. יש לו השלכה דתית ויש בו גלותיות; המושג תפוצות יותר נעים. יש לנו כבר, ברוך השם, מדינה, ויש לנו תפוצות. גם אנו זכינו לנורמליזאציה.

ייתכן שמעדיפים את המושג תפוצות, משום שהמושג גלות מחייב יותר מאשר המושג תפוצות. המושג גלות מעצם היותו מחייב חיסולה של הגלות, כי הגלות היא דבר רע בהחלט. תפוצות לא בהחלט דבר רע; גלות זה אסון, זה עונש. כיוון שהציונות איננה – לא אגיד חלילה איננה רוצה – אלא איננה יכולה להתמודד עם חיסול הגלויות, היא מעדיפה שלא להשתמש במושג כזה שמחייב, מה שנראה כרגע כנמנע האפשרות.

בזמן האחרון, אנחנו עדים לחדירתו של המושג הפרטה. יש הפרטה של המונח שואה. מונח זה איננו מקובל עלי, כמו שלא היה מקובל על אורי צבי גרינברג שנלחם נגד השימוש בו. זה איננו המונח המדויק ביותר לחורבן והשמדה. המונח שואה מציין אסון, מבול או רעידת אדמה. אין לו המשמעות שיש במילה חורבן או השמדה.

פרופ' ישראל אלדד, סופר ומרצה, חתן פרס ביאליק, פרס טשרניחובסקי ופרס ז'בוטינסקי, "יקיר ירושלים".

בשנה זו בולטת במיוחד הפרטת המושג שואה. שמענו יותר משנים אחרות ביום השואה את ההפרטה האישית, את סיפורי הפרטים – סיפורי אבא מספר; נכד מספר; אמא מספרת – מה אירע להם ואיך אירע להם. דברים מחרידים ומזעזעים. הפרטה כזאת מביאה לתודעת הנוער את השואה, על ידי הסיפורים המוחשיים. אנשים רבים היו סגורים ולא דברו על מה שאירע להם. עכשיו פתאום באה החשיפה. ויש גם פסיכולוגיזציה של השואה. הדיבורים והחשיפה חשובים לפירוקה של המועקה המחרידה. טוב שזה קורה וטוב שהתקשורת עוסקת בכך. כל טרגדיה אישית וכל זעזוע וכל חוויה אישית כזאת הם דברי אמת של ממשות, אבל הרי לא זאת האמת של השואה, השואה היא האמת. שלישי מהעם היהודי הושמד, ובתוכנית היה להשמיד את כל העם היהודי. זה גרם לכל הפירוטים ולכל ההפרטות האלה. ומלאכת ההסברה והחינוך שלנו צריכים להתרכז – גם בעזרת ההפרטה – באמת הכוללת ההיסטורית הזאת.

אחד הביטויים המזעזעים ביותר היא זעקתו של זלמן שז"ר ז"ל, בישיבת הנהלת הסוכנות היהודית. ראשית ההשמדה וההסעה לרכבות בכבשנים החלה בתשעה באב ב-1942. זה לא היה במקרה. אצל היטלר לא היו מקרים כאלה. אבל רק בדצמבר 1942 הגיעו שתי חלוצות מוורשה, שניצלו מההשמדה, והתייצבו בפני הנהלה הציונית. הן סיפרו על הרכבות. חצי שנה אחרי שהחלה ההשמדה הטוטאלית. זו פרשת ההשתקה. מי השתיק? מי דרש שישתיקו? למה השתיקו? חברי הנהלת הסוכנות אמרו: "איך זה שלא ידענו? איך זה שלא ידענו חצי שנה?" וזלמן שז"ר הזדעק: "מי הרשה לנו לא לדעת?"

אני מרשה לעצמי לצעוק גם היום שאלה זו. זאת היא שאלת השאלות: מי הרשה לציונות לא לדעת? שבועות אחדים לפני פרוץ המלחמה התקיימו בוורשה בחירות לקהילה היהודית. שני המנצחים בבחירות היו "אגודת ישראל" ו"הבונד". הרשימה הציונית הגיעה למקום השלישי, שבועות אחדים לפני המלחמה שבה הושמד שלישי האומה.

"אגודת ישראל" לא ידעה, כי עיניה היו בשמים. היא האמינה שהשמים יצילו אותם. "הבונד", מפלגת הפועלים של ממש, לא ידע כי הוא חסם את עיניו בארץ בחומר, במארכס, במארכסיזם, ואפילו בסטאליניזם. שתי המפלגות המנצחות – "הבונד" ו"אגודת ישראל" – לא ידעו, ועמך בית ישראל לא ידעו, כי הם האמינו או במשיח שיבוא מהשמיים, או בגאולה הסוציאליסטית הקומוניסטית. אבל הציונות הרי נולדה נגד שתי ההשקפות האלה. כיצד היא לא ידעה מה צפוי להמוני בית ישראל?

הנאציזם לא היה טירוף של אדם אחד, אלא היה טבוע עמוק בעם הגרמני ברובו. הנאציזם לא בא מלוב של קדאפי, או מעיראק. הוא בא מגרמניה, מרכז התרבות האנושית, עם הפילוסופים וההוגים, עם התרבות בהא הידיעה, שהעם היהודי היה כל כך מאוהב בה. בבית הכנסת שבו הייתי מתפלל עם אבא שלי, מי שדיבר גרמנית נחשב בסדר גמור. פולנית נחשבה "גוייש". גרמנית לא נחשבה "גוייש". זו כמעט שפה

שלנו. אז זה קורה בגרמניה. אז אני אבוא היום להילחם נגד האנטישמיות בבוליביה או בוונצואלה?

על רקע עובדתי זה, כשאני שומע וקורא על כיצד הציונות צריכה להילחם באנטישמיות, אינני מאמין למשמע אוזניי. הציונות לא נולדה כדי להילחם באנטישמיות. בשביל זה קיימים הקונגרס היהודי העולמי, הוועד היהודי האמריקאי, "בני ברית" וארגונים אחרים. אבל לא הציונות, ריבונו של עולם. הציונות נולדה כדי להוציא את העם היהודי מהגלות הארורה הזאת בגרמניה ובאמריקה. אינני מתנגד שהארגונים יפעלו נגד האנטישמיות בכל מקום ובכל קהילה, אבל לא הציונות.

מי לנו טוב מהסופרים המודעים לשואה כמו אלי ויזל? אלי ויזל לא פוסק מלכתוב שאנחנו צריכים להיות מפוזרים בעולם, כי יש לנו ייעוד היום, 50 שנה אחרי השואה, לסייע לכל העמים בעולם להשתחרר. בשביל זה קמה הציונות, כדי שיוצאי השואה, יוצאי אושוויץ, שוב יחדשו את המיסיון היהודי, את הייעוד היהודי. עלינו לשחרר ולעזור לעמים להשתחרר.

לעומת זאת, כדי קצת להקל על הדיכאון הזה, אראה לכם מסמך שיש בו ההיפך מזה. ב-9 בנובמבר 1917 – באותה התקופה אנגליה היתה האימפריה השלטת בעולם – ב"טיימס" הלונדוני, העיתון הפוליטי המרכזי והחשוב ביותר בעולם, מופיעות שתי כותרות שוות בעמוד הידיעות המרכזי: "מהפכה בפטרוגאד, לנין הוריד את קרנסקי".
וליד זה : PALESTINE FOR THE JEWS.

מה זה PALESTINE בימים ההם? כמה יהודים היו אז בארץ ישראל? 60-70 אלף יהודים, מהם 50 אלף נטורי-קרתא אנטי ציונים וכ-20 אלף חלוצים. הציונות לא ידועה בארץ, מי יודע עליה בכלל? אז מוצא העורך הגאוני של העיתון באינטואיציה שלו לתת את שתי הידיעות האלה בסמיכות זו לזו. שתי מהפכות יצאו לדרך ביום אחד. צריך לשאול: היכן עומדות שתיהן היום? המהפיכה הקומוניסטית הגדולה ביותר, שבלעה כל כך הרבה כוחות אנרגיה יהודית, וההודעה על הצהרת בלפור. איפה הם ואיפה אנחנו? שמחתי להראות את המסמך הזה כשהזדמן לי להיות במוסקבה לפני שנה וחצי, בדיוק ביום ההפיכה. הייתי אצל השגריר אריה לויין, והראיתי לו את זה. ניגשתי אליו לחלון. ראינו יהודים עומדים בתור. ירד גשם זלעפות. במרחק 200-300 מטר משם נערכה הפגנה שבמהלכה הרסו את הפסל של לנין. השגריר מראה לי את התור של האנשים כדי לקבל ויזה לארץ-ישראל. "אבל הם אינם ציונים", הוא אומר לי. הביטוי הזה הקפיץ אותי. הרצל לא הקים את הציונות בשביל ציונים. הרצל רצה שהציונים יוציאו את העם היהודי מהגלות ויתנו לו מדינה, לא רק לציונים בתוכו דווקא. אני מכיר גם שניים-שלושה ציונים שיושבים בגלות עד היום הזה.

הגלות היא המחלה של היהודים

אנחנו מרגישים קצת לא טוב כאשר אומרים לנו כל הזמן שאנחנו למעשה מעוניינים באנטישמיות, שהיא בעצם בעלת ברית. על מה מדובר פה? איזה בעלת ברית? האנטישמיות היא בעלת ברית של הציונות. נחום גולדמן מצא לנחוץ לומר בכנס של שני הפרלמנטים בגרמניה, שבלי אושוויץ אין מדינת ישראל. הוא אמר את זה באוזני גרמנים. לפעמים חוס מסייע לרופא לעשות את הדיאגנוזה של המחלה, אך אין זה אומר שהחוס הופך להיות בעל ברית של הרופא.

נכון, האנטישמיות מהווה מבחינה זאת סיוע לציונות, שבאה להוציא אותנו מהמחלה. אבל המחלה היא לא האנטישמיות, המחלה היא הגלות. מאז ומקדם, הגלות היא המחלה, ועל כן אני כועס על שנעלם המושג גלות. זה הביא לכך שנעלמה התודעה גם אצלנו וגם אצל יהודי העולם, אותה התודעה שהם נמצאים במצב של חולי. חז"ל אומרים: "גלתה יהודה ולא ידעה מנוח". המדרש אומר: אילו מצאו מנוח לא היו חוזרים, כמו היונה של נוח. היא לא מצאה מנוח אז היא חזרה. משמע שחז"ל כבר ידעו, שגלות שיש בה מנוח היא גלות אנטי גאולתית, וההוכחה: שתי גאולות היו לנו: יציאת מצרים ושיבת ציון.

יציאת מצרים היא יציאה טוטאלית של כל העם. יוצאי מצרים לא היו ציונים כי למחרת כבר רצו לחזור ללא כל בושה. אין התורה מתביישת להגיד שבני ישראל לא רצו לצאת, ורצו לחזור. לא ללוס-אנג'לס, אלא למצרים שהעבידו אותם. אני בא היום בטענות לרב סולובייצ'יק למה הוא לא עלה למדינת ישראל ולרבי מלובביץ' למה הוא לא היה בכלל בארץ ישראל. הרי הדבר מתחיל במצרים, שממנה לא רצו לצאת. משה ואהרון היו בודדים.

שני גורמים משמים וארץ: הגורם האידיאי, והגורם החומרי, ההיסטורי הקונקרטי, פועלים יחד. "זכרתי את השבועה שנשבעתי לאבותיכם" – זוהי הציונות הצרופה, האידיאליסטית. אני רוצה להעלות יהודים לארץ ישראל גם מניו-יורק החופשית והשמנה, הרי זוהי ציונות שאנחנו רוצים לחנך אליה. אבל אל נשלה את עצמנו. ללא עזרת הגויים, ללא הלחץ, המונים לא הולכים אם אין כוח. יחידים הם אידיאליסטים. משה רבנו היה אחד שעלה לפסגת הר-סיני. העם עומד למרגלות ההר, ובהזדמנות הראשונה עושה עגל הזהב. אבל זוהי המציאות ואני פועל במציאות הזאת, ולוא כדי לשנותה. כל אידיאה היא נגד המציאות. אני רשאי להשתמש בטקטיקה, בתנאי שלנגד עיני ומוחי ולבי ישנה האסטרטגיה. הציונות קיימת כדי לראות לא ארבעה מטרים לפניך, אלא כדי לראות את התמונה בשלמותה. התוכנית שלי היא חיסול הגלויות, חיסול הבושה והחרפה והכאב הזה של הגלות. היום הרי איש לא יעז להגיד מה שהיו אומרים באמריקה: IT CAN'T HAPPEN HERE. האינטליגנציה שם כבר אומרת IT CAN HAPPEN, גם באמריקה. אין יום שלא קוראים ידיעה: התפרצות אנטישמית פה, התפרצות אנטישמית שם. המצב בצרפת והמצב בגרמניה לא שונה. המצב בגרמניה הוא הרי הסימפטום המביש ביותר כלפינו.

ישנה הבדיחה היהודית הידועה: יהודייה יושבת בבית הכנסת ושומעת שקוראים את פרשת מכירת יוסף. איזה מסכן יוסף שהושלך לבור. היא בוכה בכי תמרורים. בשנה הבאה היא שוב באה לבית הכנסת ושוב קוראים את הפרשה. היא מתרגזת: לכל הרוחות, הוא כבר שכח מה עשו לו בשנה שעברה? למה הוא הלך לשם שוב? זוהי בדיחה יהודית שיש בה עומק. יהודים חוזרים לגרמניה, לאותה הגרמניה, וחוזרים לחיות באותן הגלויות. לא למדו כלום; שום דבר; שום לקח. ראש הממשלה יצחק רבין אמר בוורשה שלמדנו את הלקח – לא להיות חלשים. ודאי שזה נכון, אבל האם זהו הלקח – לא להיות חלשים? או הלקח הוא לא להיות בגלויות הטובות ביותר? ז'אן קאהן, נשיא הקונגרס היהודי האירופי, שאל: מה עלינו לעשות נגד האנטישמיות? הוא השיב, שצריך ללכת לכל הפרלמנטים בעולם כדי שיחוקקו חוקים נגד האנטישמיות. יהיה חוק, אז זה יהיה כמו בגרמניה. ממתני חוקים הם שמירה? את כל זה צריך ללמוד, ללמד ולדעת לפני שמכריזים מלחמת סרק על האנטישמיות. האנטישמיות היא לא המחלה. המחלה היא הגלות. במאבק הזה יש לנו סיכויים וצו להינצל.

אני רוצה מדינה לא רק למען המדינה, כדי להציל את העם היהודי, אלא כדי למלא ייעוד רוחני, שגם אם נרצה לברוח ממנו לא נצליח, כי הוא בדמנו. זה מטבע בריאתנו. אנחנו לא יכולים פחות ממהפכה עולמית. המדינה הזאת נועדה למשהו, ואולי זהו סוד קיומנו. אבל לא מקרה הוא שכל ההיסטוריוזופים – אוגוסטינוס, שפגלר ואחרים – שנאו את העם היהודי, בין אם הם היו מודעים לכך ובין אם לאו. מיהו ההיסטוריוזוף? מי שמוצא חוקים בהיסטוריה. אנחנו לא נכנסים לשום מגירה. כל החוקים ההיסטוריים שהם יצרו לא הולמים אותנו. דוסטויבסקי, מגדולי האנטישמים, כתב במסה על העם היהודי: חידה היא למה התכוונה ההשגחה העליונה כשיצרה את העם הזה. אנחנו לעולם לא נבין את קיומו של העם היהודי.

יש להודות לפעמים לגויים. יהודי שמתפלל, במה הוא פותח את סידור התפילה כל יום? "מה טובו אוהליך יעקב". מי אמר את זה, משה רבנו? משה רבנו ראה מה שנעשה בתוך האוהלים, לכן הוא לא יכול להגיד "מה טובו אוהליך". משה רבנו אמר: "עם נבל ולא חכם". אני רוצה לראות אתכם מתחילים את התפילה כל יום עם המשפט הזה: "עם נבל ולא חכם".